

Základní pojmy poetiky

KČJL, Pedagogická fakulta MU, 2019

Básnická skladba

- **Anakolut** (vyšinutí z vazby)
 - Odešla - však divný osud!
- **Elipsa** (výpustka)
 - Sliby – chyby
- **Inverse**
 - Výměna dvou slov: žil kdysi princ, je dávno tomu, co ...
 - Slova patřící k sobě jsou rozdělena: kláda, která **okované** zavírala **dveře...**

Figury

- Řečnická otázka
 - Viděls, na vysokých žerdích prapory jak městem vanou?
 - Kdo tu rozlil to víno?
- Řečnické zvolání
 - Jak louky zbělely rosou!
- Apostrofa
 - Letní ty noci zářivá!
 - Mario, panno přemocná!

- Anafora = opakování slov na začátku vět, veršů
 - Oni sokola obletovali
 - Oni k sokolu doletovali
- Epifora = opakování slov na konci vět, veršů
 - V daleko se táhne zrající klas
 - Po polích rozprostřen zrající klas
- Epanastrofa = stejná slova na konci věty/verše a na začátku nové věty/verše
 - Střela tase zaryla v bílá ňadra,
 - v bílá ňadra prvního Tatařína.

- Epizeuxis = opakování slov; oddělené čárkou
 - Nevím, nevím...
- Polysyndeton = hromadění slov; spojené spojkou
 - A ten shon a hluk a vřava a křik
- Asyndeton = hromadění slov; oddělené čárkou
 - A ten shon, hluk, vřava, křik
- Klimax (stupňování)
 - Dobře! Skvěle! Výboreně!
- Paralelismus = souběžnost syntaktických konstrukcí při rozdílnosti motivů
 - Letí oblaka přes lesy pusté/ a luzní snové přes hlavy lidské

- Antiteze:
 - Nebyl to můj milý, byl to holub sivý
- Paradoxon (protimluv)
 - Nízkost je vznešená!
- Apoziopceze = nedokončená věta
 - Podíval se na něj...

Tropy

- Prostředky umožňující změnu významu slov
- Básnické obrazy
- zástupky

- Metafora

- Synekdocha

- Metonymie

Metafora

- /přirovnání == nepřesné/
- Přenesení významu na základě podobnosti vzhledu

- Moře světél v dáli
- Moře buchet

Metonymie

- = záměna jména jménem
- Úzká, věcná souvislost
 - Vztah příčiny – účinku
 - Formy a látky
 - Části a celku

Synekdocha

- Vyhraněný případ metonymie
 - Záměna části za celek
-
- Němec byl poražen
 - Hudba nepřijela

Alegorie

- Jinotaj; obrazné vyjádření dějů, abstraktních pojmů a lidských vlastností, založené na utajené paralelnosti jevů.
 - náboženské, politické, společenské
 - - bajky, povídky
 - - rozvinutá metafora

Parabola (podobenství)

- Znázornění obecné pravdy nebo mravní zásady rozvinutým obrazem nebo příběhem.
- „Každý zajisté strom po svém vlastním ovoci bývá poznán; nebo nesbírají z trní fíků, aniž z hloží sbírají hroznů. Dobrý člověk z dobrého pokladu srdce svého vynáší dobré, a zlý člověk ze zlého pokladu srdce svého vynáší zlé. Nebo z hojnosti srdce mluví ústa jeho.“
- Evang. sv. Lukáše

Amfibolie

- Dvojsmysl; významová záměna slov a sousloví stejného znění.

„Kohoutek kapal místo kuropění
stisknout ho a pálit jsem zatoužil
pálit někam pryč nebo jako plát rozpálený
či staré dopisy anebo v živý cíl.“

(V. Lacina)

Asociace

- Sdružování; v asociativní poezii bezděčné, volné spojení představ logicky nesouvisejících, které vytvářejí básnický obraz.

„A nazváno buď prostou chatrčí

Ó palmy přenesete svůj rovník nad Vltavu

Šnek má svůj prostý dům z nějž růžky vystrčí

A člověk neví kam by složil hlavu.“

(V. Nezval)

Leitmotiv

- Stále přítomný motiv.

Asonance

- Souzvuk koncových samohlásek na konci veršů

Čí jsou to ovečky,
co se v horách pasou?
To jsou Janíkovy,
co ho věšet budou.
(lid. poezie)

Bylina

- Lidová epická píseň ruská, která líčí skutky bohatýrů.
- (Ilja Muromec, Vladimír Jasný Slunéčko)

Barbarismus

- Slovo převzaté z cizího jazyka nebo vytvořené podle cizího.

„Tu šel jeden aktúár a s ním mnoho špiclů,
Prohlíželi tratuár a našli tam pikslu.“

(nezn. autor)

Parenteze

- Vsuvka, doplnění významového celku

Ač plakala a rty se jí chvěly (zpozdilá), připravovala se k noci
(A. Sova)

Perifráze

- Básnický opis; označení jevu nikoli přímým pojmenováním, nýbrž souborem představ, které jsou s ním konvenčně spjaty.

přinesla šachy v naši besedu.

Byl pravý div to řezbářského díla

figurky nesla ze slonové kosti

vonného dříví plocha černobílá.

(S. Čech)

Epigram

- Útvar didaktické a reflexní poezie; krátká, často satirická báseň.

Epištola

- List, dopis; básnický list.

Epitaf

- Náhrobní nápis; pohřební řeč.

Exemplum

- Příklad.

Filipika

- Obrazné pojmenování pro bojovnou, plamennou řeč.

Spor

- Alegorická básnická disputace; hádka.

Hagiografie

- Středověká literatura o životě a díle světců.

Homilie

- Kázání, promluva.

Incipit

- Počátek; počáteční písmeno, slovo, věta.

Inkunábule

- Prvotisk

Intermezzo

- Vložka; hudebně dramatická meziaktní vložka.

Envoi

- Poslání; dozpěv vyslovující závěrečnou myšlenku básně

Zapěj tu píseň, žakéři
mým druhům, až se zešeří,
slyš ji pan Raimon dobrý náš,
Že manou skrovných štěstí živ,
okouším sladkou trýzeň, vzkaž.

(G. de Cabestanh; přel. P. Kopta)